

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHTU LAHENDITE LÜHIÜLEVAADE¹ 20.11.2023 – 24.11.2023

21. november 2023

Lahend taotluste 48523/19, 49533/19, 13837/20, 40452/20, 49902/20 kohta - tõhus uurimine ja alandav ning ebainimlik kohtlemine

N.A. ja teised vs. Venemaa

Artiklid 2 ja 3

Asjaolud

Lahend käsitleb viite liidetud avaldust, mille esitasid perekonnad, kes kaebasid oma meessoost sugulaste kadumise üle pärast nende väidetavat vahistamist Tšetšeenias riigiametnike poolt aastatel 2016–2020. Avaldused nr 48523/19, 49533/19 ja 49902/20 olid seotud samade sündmustega, mis [A.A. ja teised vs. Venemaa](#), ning puudutas kaebajate nelja sugulase kadumist ajavahemikus detsember 2016 kuni jaanuar 2017 seoses sellega, et Tšetšeenia ametivõimud pidasid kinni ja hukkasid mitmeid isikuid, keda kahtlustati kas seotuses terrorismiga või homoseksuaalsusega. Ülejäänud kaks avaldust (13837/20 ja 40452/20) puudutasid kahe kaebaja sugulase kadumist vastavalt 2020. aasta veebruaris ja juulis.

EIK-sse pöördudes kaebasid kaebajad eelkõige selle üle, et nende sugulaste kadumise osas ei viinud ametivõimud läbi tõhusat uurimist, rikkudes sellega artiklit 2.

EIK seisukohad

Artikkel 2

(a) Menetluslik osa – EIK tuvastas kohtuasjas [Aslakhanova jt vs. Venemaa](#), et aastatel 1999–2006 ja pärast seda perioodi on esinenud süstemaatilisi puudusi uurimistes, mis on seotud Tšetšeenias toime pandud kinnipidamiste ja kadumisjuhtumitega. EIK leidis, et süsteemsed probleemid on jätkunud ning on laienenud mitte ainult kadumise ja inimröövide juhtumitele, vaid ka üldisemalt Tšetšeenias artiklite 2 ja 3 alusel esitatud kaebustele, kus kaevatakse ebatõhusate uurimiste üle.

(i) Taotlused 48523/19, 49533/19 ja 49902/20 – EIK tuvastas tema käsutuses olevate tõendite põhjal, et ametivõimud said kaebajate sugulaste ja teiste isikute kadumisest teada hiljemalt 19. aprillil 2017. Uurijatel oli olnud võimalus kontrollida kõiki väidetavaid vastuolusid kaebajate uurimise käigus antud ütlustes, hankides täiendavaid tõendeid, kuid selles suunas meetmeid ei rakendatud. Uurijate kogutud teave oleks pidanud viima täieõigusliku kriminaaluurimise algatamiseni. Täielikku kriminaaljuurdlust siiski läbi ei viidud ning kaheksal juhtumil keelduti algatamast kriminaalasja, mille puhul olid uurijate ülemused järjekindlalt tuvastanud puudusi. Sellest tulenevalt ei olnud kaebajatel kohustust viimast keeldumist edasi kaevata ning valitsuse vastuväide siseriiklike õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise kohta, mis liideti menetlusliku aspekti sisuga, jäeti seetõttu rahuldamata.

EIK tuvastas menetluslikus osas nende taotluste osas artikkel 2 rikkumised.

(ii) Taotlused 13837/20 ja 40452/20. Nende taotluste juurdlused olid veel pooleli. Seoses taotlusega 13837/20 märkis EIK, et endiselt olid täitmata uurijate ülemuste sundkorraldused, mis kohustasid uurijaid astuma elementaarseid samme kuriteo asjaolude väljaselgitamiseks. Taotluse 40452/20 osas algatati kriminaalasja uurimine pärast enam kui ühe kuu pikkust seletamatut viivitust pärast ametliku kaebuse esitamist. Kaebaja ja tema sugulaste ütlusi riigiametnike otsese osaluse kohta tema venna

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd.

röövimises ja hilisemas kinnipidamises riigi ruumides ei kontrollitud ja ohvrite juurdepääsust kriminaalasja toimikule oli järjekindlalt keeldunud.

EIK tuvastas menetluslikus osas nende taotluste osas artikkel 2 rikkumised.

(iii) Järeldus - EIK leidis, et kaebajate sugulaste kadumiste uurimised on olnud ebatõhusad.

(b) Subjektiivne osa – kostjariik ei põhjendanud oma väidet, et kaebajate kadunud sugulased, taotlustes 48523/19, 49533/19 ja 49902/20, olid vabatahtlikult Süüriasse lahkunud. Võttes arvesse kaebajate üksikasjalikke ja järjepidevaid väiteid ning muid asjakohaseid materjale, oli EIK veendunud, et kõik kaebajad olid usutavalt väitnud, et riigiagendid röövivad nende sugulased ja olid sellest ajast alates kadunud. EIK leidis, et lähtuvalt tõenditest ja varasemast praktikast saab järeldada, et kaebajate kadunud sugulasi tuleb pidada surnuks. Kuna kostjariik pole esitanud usutavaid põhjendusi vastupidiseks, siis nende surm tuleb omistada kostjariigile.

EIK tuvastas subjektiivses osas artikkel 2 rikkumise.

Artikkel 3

(i) Kaebaja venna väidetav väärkohtlemine ja uurimise puudumine (taotlus 40452/20) – EIK tuvastas juba, et kaebaja vend kadus pärast seda, kui ta oli riigiametnike poolt kinni peetud ning, et eelduslikult on ta surnud. Lisaks ei ole põhjust kahelda kaebaja väidetes, et tema venna vahistamise ajal oli ta ilmselt hea tervise juures ning, et hiljem olid kaebaja ja tema sugulased näinud teda politsei ja oskonnas kahvatuna ja värske põletushaavaga. Kuna valitsus ei andnud usutavaid selgitusi pärast tema vahistamist saadud põletusvigastuse päritolu kohta ja võttes arvesse tema kinnipidamise asjaolusid, leidis EIK, et tema käsutuses olevad tõendid võimaldasid tal väljaspool mõistlikku kahtlust tuvastada, et teda oli riigiametnike käes olles väärkohteldud.

EIK tuvastas selles osas artikkel 3 rikkumise.

(ii) Kaebajate vaimsed kannatused – EIK on mitmetel kordadel tuvastanud, et sunniviisilise kadumise olukord põhjustab ohvri lähedastele stressi ja ahastusseisundit artikkel 3 tähenduses. Samuti süvendab olukorda see kui ohvri lähedastel puudub teave ohvri staatuse kohta.

EIK tuvastas selles osas artikkel 3 rikkumise.

Teised artiklid

EIK tuvastas ühehäälselt ka artikli 5 eriti raske rikkumise, sest riigiametnikud pidasid kaebajate kadunud sugulasi kinni ilma igasuguse seadusliku aluseta. Samuti tuvastas EIK artikli 13 rikkumise, kuna kaebajatel puudus tõhus siseriiklik õiguskaitsevahend.

Artikkel 41

EIK leidis, et Venemaa peab sõltuvalt taotlusest maksma kaebajatele varalise kahju hüvitiseks summad vahemikus 2000 kuni 10 000 eurot. EIK leidis, et Venemaa peab maksma 60 000 eurot mittevaralise kahju hüvitiseks igale kaebajale taotlustes 48523/19, 13837/20 ja 40452/20 ning kõigis ülejäänud taotlustes jagatakse 60 000 eurot kaebajate vahel ühiselt.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)

21. november 2023

Lahend taotluste 56896/17, 56910/17, 56914/17, 56917/17 ja 57307/17 kohta - rahumeelse kogunemise vabadus

Laurijsen ja teised vs. Holland

Artikkel 11

Asjaolud

2011. aasta juulis osalesid kaebajad umbes 150 inimese kogunemisel, mis oli korraldatud Amsterdamis kesklinnas asuva skvottitud hoone ettekuulutatud väljatõstmise vastu. Kaebajad peeti kinni tee tõkestamise eest, mis asus skvottitud hoone ees, ning neile esitati süüdistus ebaseaduslikul kogunemisel osalemises või muul viisil avaliku korra häirimises ning politsei laialimineku korralduse täitmata jätmises vastavalt kohalikule üldmäärusele. Esimese astme kohus mõistis kaebajad esimeses süüteos õigeks ja vabastas nad teise kuriteo eest vastutusele võtmisest, sest leidis, et kohalik üldmäärus ei kohaldu, kuna kogunemine, mis algusest peale ei kujutanud endast korrarikkumise ohtu, oli olnud meelevaieldus. Apellatsioonikohus leidis, et see nii ei olnud, kuna protest ei olnud rahumeelne, kuna korraldajad ja osalejad olid kavatsenud politseile vastu astuda ja väljatõstmist füüsiliselt takistada. Apellatsioonikohus määras igale kaebajale kaks rahatrahvi summas 50 eurot. Ülemkohus ei muutnud apellatsioonikohtu lahendit, kuid lisas, et kogunemine ei kuulu EIÕK artikli 11 kaitsealasse, kuna korraldajatel ja osalejatel olid vägivaldsed kavatsused.

EIK-sse pöördudes leidsid kaebajad, et kuna neil puudusid vägivaldsed kavatsused, siis 5. juulil 2011 toimunud kogunemise hajutamine ja sellele järgnenud vahistamine, vabaduse võtmine ja süüdimõistmine kriminaalkorras on ebaõiglaselt riivanud nende õigust rahumeelse kogunemise vabadusele, mis on tagatud EIÕK artikliga 11.

EIK seisukohad

Artikkel 11

(a) Kohaldatavus ja sekkumise olemasolu – EIK oli valmis nõustuma valitsusega, et kavandatud väljatõstmise takistamine oli korraldajate ja osalejate, sealhulgas kaebajate, tahtliku tegevuse eeldatav tulemus. Samas märkis EIK, et protestid, mis ettenähtavalt või tahtlikult takistavad teiste erasektori osalejate või avalik-õiguslike asutuste tegevust, ei ole artiklis 11 sätestatud rahumeelse kogunemise õiguse keskmes ja selline takistav või häiriv käitumine võib siiski olla selle sättega kaitstud.

EIK märkis, et veebis postitatud üleskutsete ja loosungite põhjal ei saa järeldada vägivaldseid kavatsusi ega käitumist, mida pealtnäha ja konteksti arvestades tuli mõista pigem rahulolematusega kui tahtlike ja ühemõtteliste üleskutsetena vägivaldale. Asjaolust, et mitmed osalejad olid kaasa võtnud õhkmadratsid või kandsid balaklavasid või muid maskeeringuid ei kinnita vägivaldseid kavatsusi. Kaebajad ei olnud nende meelevaieldajate hulgas, kes olid vahistatud ja kohtu alla antud kahtlustatuna isiku- või varavastases süüteos. Üksikisikuid ei tohi pidada vastutavaks teiste osalejate vägivaldtegevuste eest. Kuna toimiku materjalidest ei ilmnenud, et kaebajad, kelle puhul tuleb piisavate ja veenvate vastupidiste tõendite puudumisel eeldada rahumeelset kavatsust, oleksid isiklikult suitsupomme süüdanud või esemeid loopinud.

EIK järeldas seetõttu, et kaebajatel oli õigus tugineda artikli 11 tagatistele, mis olid seetõttu käesoleval juhul *ratione materiae* kohaldatavad. Nende vahistamine, kohtu alla andmine ja süüdimõistmine kujutas endast sekkumist nende rahumeelse kogunemise vabaduse õigusesse.

(b) Kas sekkumine oli seadusega ette nähtud ja sellel oli legitiimne eesmärk? EIK nõustus, et sekkumist võib käsitleda kui „korrarikkumise või kuritegevuse ennetamist“ ning „teiste õiguste ja vabaduste kaitset“.

(c) Kas sekkumine oli demokraatlikus ühiskonnas vajalik? Ülemkohus leidis, et apellatsioonikohus ei eksinud õigusnormides ja kogunemine ei kuulunud EIÕK artikli 11 kaitsealasse, kuna korraldajatel ja osalejatel olid vägivaldsed kavatsused. EIK leidis samas, et ülemkohus ei olnud uurinud, kas kaebajate roll kogunemisel oli tegelikult „rahulik“ lähtuvalt EIK praktikast. Jõudes sellisele järeldusele ja jättes teostamata artikli 11 lõikes 2 nõutud tasakaalukontrolli, ei olnud ülemkohus esitanud asjakohaseid ja piisavaid põhjendusi kaebajate kogunemisvabaduse riive kohta ega veenvalt tõendanud piirangute vajalikkust, mida tuleb tõlgendada kitsalt. Sellest tulenevalt ei olnud artikli 11 nõuded täidetud, kuna selle kohaldatavuse analüüsi ja sekkumise põhjendatuse hindamist ei olnud siseriiklikul tasandil läbi viidud viisil, mis oleks kooskõlas konventsiooni ja EIK praktikaga.

EIK tuvastas seetõttu artikkel 11 rikkumise.

Artikkel 41

EIK leidis, et Holland peab igale kaebajale maksma varalise kahju hüvitiseks 100 eurot (trahvide katteks) ning mittevaralise kahju hüvitiseks 100 eurot.

Lahendile on lisatud eriarvamus.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)

23. november 2023

Lahend 50849/21 - sõltumatu tribunal

Wałęsa vs. Poola

Artiklid 6, 8 ja 46

Asjaolud

Kaebaja on ametiühingu Solidarność ("Solidaarsus") endine juht, endine Poola president (1990-1995) ja Nobeli rahupreemia 1983. aasta laureaat. Kui kaebaja kandideeris 2000. aasta presidendivalimistel, esitas kaebaja „lustratsioonideklaratsiooni“. Poola puhul tähendas see aastatel 1944–1990 riigi julgeolekuteenistustega koostöö raames avalikke ülesandeid täitvate isikute deklaratsioone, milles ta väitis, et ei ole nende asutustega koostööd teinud. Seda väidet kinnitasid siseriiklikud kohtud. 2005. aastal kinnitas Riikliku Mälestuse Instituut, et ta ei olnud kaastöötaja, andes talle „vigastatud osapoolle“ staatuse. Seda kajastati meedias laialdaselt. Kaebaja algatas edukalt laimumenetluse hr Wyszkowski, endise sõbra ja kaastöötaja ning endise antikommunistliku opositsiooni liikme, vastu. Menetluse algatas ta ütluste pärast, mille hr Wyszkowski oli andnud kahele suurele meediaväljaandele väites, et kaebaja tegi 1970. aastate jooksul koostööd julgeolekuteenistustega. Hr Wyszkowski pandi televisioonis vabandust avaldama.

2020. aasta jaanuaris esitas peaprokurör hr Wyszkowski jaoks nn erakorralise kaebuse, mis on 2017. aasta ülemkohtu seaduse alusel kasutusele võetud uut tüüpi kaebus ülemkohtu erakorralise läbivaatamise ja avalike suhete kolleegiumile (CERPA). Kaebuse eesmärk oli „tagada demokraatliku õigusriigi põhimõtte järgimine ja sotsiaalse õigluse põhimõtete rakendamise“. 2021. aastal tühistas CERPA kaebaja kasuks tehtud jõustunud otsuse.

EIK-ss pöördudes leidis kaebaja, et CERPA ei ole seadusega loodud sõltumatu ja erapooletu kohus (artikkel 6) ning üks kohtunik seal ei ole olnud erapooletu. Samuti leidis kaebaja, et tema kasuks tehtud jõustunud otsuse tühistamine kahjustas tema mainet (artikkel 8).

EIK seisukohad

Artikli 6 lõige 1

(1) Õigus seadusega loodud sõltumatule ja erapooletule kohtule

(a) Kas CERPA vastab „seadusega loodud sõltumatu ja erapooletu kohtu” standardile? Lähtuvalt kohtuasjas [Guðmundur Andri Ástráðsson vs. Island](#) [GC] sätestatud kriteeriumide ja kohtuasjas [Dolińska-Ficek ja Ozimek vs. Poola](#) järelduste pinnalt leidis EIK, et erakorralise kaebuse läbi vaadanud CERPA ei olnud „seadusega loodud sõltumatu ja erapooletu kohus”.

(b) Seoses ühe CERPA-s oleva kohtuniku väidetava sõltumatuse ja erapooletuse puudumisega märkis EIK, et kaebaja taotles edutult seitsmeteistkümne praegu CERPA-s oleva kohtuniku taandamist, väites, et nende ametisse nimetamise menetlus tekitas tõsiseid kahtlusi õigusriigi seisukohast. Kohtunike hulka kuulus ka ettekandja kohtunik, kellega seoses oli kaebaja rõhutanud, et tema kahtlane staatus kohtunikuna oli EK-s menetluse objektiks ning väitis, et tema minevik näitas äärmuslikke seisukohti, mis kahjustavad tema erapooletust.

EIK märkis, et CERPA-l, millel puudusid seadusega loodud sõltumatu ja erapooletu kohtu omadused, oli ainupädevus käsitleda kõiki taandamiste taotlusi. Tegelikult hõlmasid CERPA volitused kõiki Poola kohtute sõltumatust puudutavaid küsimusi, andes talle sellega seoses piiramatud volitused.

EIK leidis, et õiglase kohtumenetluse põhimõtete seisukohast on vastuvõetamatu, et käesolevas asjas tegi otsuse isik, kellel oleks pidanud olema *nemo iudex in causa sua* aluspõhimõttest tulenevalt takistatud kohtuvaidlusega tegelemast.

Sellest tulenevalt tuvastas EIK selles osas artikli 6 lõike 1 rikkumise.

(2) Õiguskindluse põhimõte

EIK leidis, et praegu Poolas toimiv erakorraline edasikaebamismenetlus ei ole kooskõlas artikli 6 lõike 1 kohase õiglase kohtumenetluse standardite ja õiguskindluse põhimõttega. Käesoleva juhtumi asjaolud viitasid riigivõimu kuritarvitamisele omaenda poliitilistest seisukohtadest ja motiividest lähtuvalt ning olulisi ja mõjuvaid asjaolusid, mis õigustaksid *res judicata* põhimõttest kõrvalekaldumist, ei esinenud. Sellest tulenevalt tuvastas EIK selles osas artikli 6 lõike 1 rikkumise.

Artikkel 8

Kaebajat tunnustati Poolas ja rahvusvaheliselt kui üht tuntuimat tegelast Poola kaasaegses ajaloos tema juhtimise eest ametiühingus Solidaarsus ja põrandaaluse kommunismivastase tegevuse eest, mille eest talle anti Nobeli rahupreemia. Selle taustal oli ilmne, et hr Wyszowski avaldused, milles süüdistati kaebajat tasustatud koostöös 1970. aastatel kommunistliku salateenistusega, mis olid vaidlusaluses menetluses kesksel kohal, olid mõjutanud tema saavutusi. Järelikult mõjutas CERPA poolt lõpliku otsuse tühistamine kaebaja eraelu olulisel määral. Seega oli artikkel 8 kohaldatav ja kaebaja õigust eraelu austamisele oli riivatud. Tuginedes artikli 6 lõike 1 alusel tuvastatud rikkumistele leidis EIK, et sekkumine ei olnud „seadustega kooskõlas”, kuna see tulenes organi otsusest, mis ei olnud konventsiooni alusel „seaduslik” kohus.

EIK tuvastas artikkel 8 rikkumise.

Artikkel 46

(1) Pilooototsuse rakendamise protseduur

2017. aastal algatatud Poola kohtureformi kohta on EIK teinud mitmeid otsuseid. Enamik neist kohtuotsustest puudutas õiguse rikkumist sõltumatule ja erapooletule kohtule. Praegu on EIK-sse edastatud 492 asja, mis puudutavad Poola kohtureformi. Enamus neist puudutab neist seadusega loodud sõltumatu ja erapooletu kohtu õiguse rikkumist. Kuigi hetkel olid menetluses vaid üksikud kaebused erakorralise kaebuse esitamise kohta, paljastas käesolevas asjas tuvastatud artikli 6 lõike 1 kahekordne rikkumine tõsise süsteemse olukorra, mis võib pidevalt mõjutada paljusid isikuid.

EIK kohaldas käesolevas asjas piloototsuse menetlusreegleid.

(2) Üldmeetmed

Artikli 6 lõike 1 süstemaatilise rikkumise lõpetamiseks peab Poola kiiresti rakendama asjakohaseid seadusandlikke ja muid meetmeid, et tagada oma siseriiklikus õigussüsteemis „*sõltumatu ja erapooletu kohtu*” nõuete täitmine ning õiguskindluse põhimõte.

Artikkel 41

EIK leidis, et Poola peab kaebajale maksma mittevaralise kahju hüvitiseks 30 000 eurot.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)